

Družbeno vzdušje v zavodih za prestajanje kazni zapora in v Prevzgojnem domu v Radečah*

Franc Brinc**

Družbeno vzdušje v zavodih za prestajanje kazni zapora ustvarjajo delavci in obsojenci. Ugodno družbeno vzdušje je podlaga za ugodno počutje obsojencev in delavcev ter za uspešno izvrševanje zaporne kazni. Leta 2000 je bilo merjeno družbeno vzdušje v 8 zavodih za prestajanje kazni zapora in v Prevzgojnem domu v Radečah. Uporabljen je bil Moosov vprašalnik (CORRECTIONAL INSTITUTIONS ENVIRONMENT SCALE – CIES SCALE FORM C), ki meri devet razsežnosti vzdušja. V posameznih zavodih je izpolnilo vprašalnike od 71-100 % obsojencev oz. gojencev (skupaj 412) in od 67-100 % delavcev (skupaj 335). Odgovori so bili obdelani s programom SPSS. Namen raziskave je bil izmeriti družbeno vzdušje leta 2000 in ga primerjati z vzdušjem v letih 1980, 1985 in 1995.

Po oceni obsojencev in delavcev je v odprtih zavodih ugodnejše vzdušje kot v zaprtih. Visoko nadzorstvo nad obsojenci zavira ugodno vzdušje in tretmansko usmeritev zavodov. V rehabilitacijsko usmerjenih zavodih je vzdušje ugodnejše. Pomoč obsojencem je bolj odvisna od osebnosti delavcev kot od njihove strokovne usposobljenosti. Nizka avtonomija obsojencev zavira tretmansko usmeritev zavoda. Delavci zavodov štejejo vzdrževanje reda in nadzorstva kot temeljno nalogo zavodov, manj pomembna pa se jim zdi rehabilitacijska usmeritev. V večini zavodov doživljajo delavci bolj ugodno družbeno vzdušje kot obsojenci.

Od leta 1995-2000 se je izboljšalo družbeno vzdušje v treh zavodih, poslabšalo pa v šestih, enako velja za obdobje od leta 1980 do 2000. Očitno je bila ocena vzdušja leta 1980 previsoka in je ocena leta 2000 bolj realna. Od leta 1980 do 2000 so se manj spremenila stališča obsojencev in bolj stališča delavcev o vodenju zavodov ter ravnanju z obsojenci. Od leta 1980 do 2000 se nenehno povečuje nadzorstvo nad obsojenci, vedno bolj se poudarjata red in organizacija zavoda. Vprašanje pa je, ali je tudi dejansko potrebno povečevati nadzor nad obsojenci glede na (majhno) družbeno nevarnost kriminalitete v Sloveniji.

Ključne besede: družbeno vzdušje, kazenski zavodi, merjenje družbenega vzdušja, obsojenci, penološki delavci, raziskava, Slovenija

UDK: 343.81(497.4)

Uvod

Kazenske sankcije od nekdanj vsebujejo na eni strani povračilni in maščevalni namen za storjeno kaznivo dejanje, na drugi strani pa naj bi preprečevale prihodnjo kriminaliteto z izločevanjem prestopnikov iz družbe, z njihovim zastraševanjem in »prevzgojo« med izvrševanjem sankcij. Strah pred kriminaliteto povzroča pri ljudeh željo po povzročanju trpljenja storilcem kaznivih dejanj. Glede na zgodovinska spoznanja o majhni koristnosti kaznovanja za zatiranje kriminalitete, je temeljno vprašanje, kakšne kazni izreka prestopnikom, da bi zmanjšali nadaljnjo kriminaliteto in kako izvrševati zaporno kazen da bi bil dosežen njen namen v boju s kriminaliteto. Kazen zapora je najstrožja kazenska sankcija v sodobnih demokratičnih državah. Dokler bo prevladovalo stališče o družbeni koristnosti te kazni za zatiranje kriminalitete, se nobena država ne bo odpovedala uporabi te kazni. Po odpravi smrtnih kazni v Evropi je postalo izvrševanje kaznivih dejanj manj »nevarno« za prestopnike, saj je vsak telesno in duševno zdrav človek sposoben prestatati nekajmesečno ali nekajletno zaporno kazen brez večjih škodljivih posledic. Ker so nekateri življen-

jski položaji toliko privlačni, da lahko izzovejo kriminalno vedenje tudi pri normalno strukturirani osebnosti in ker so hkrati zagrožene, izrečene in izvršene kazenske sankcije vse manj zastraševalne, je vprašanje, kakšna je sploh še vloga kazenskih sankcij pri preprečevanju kriminalitete. Danes ni splošno veljavnega odgovora na vprašanje o povezavi med strogostjo izrečenih kazenskih sankcij in njihovim učinkom za preprečevanje kriminalitete. Teoretično izhodišče, da imajo vsi ljudje enake možnosti odločanja za zakonito ali nezakonito dejavnost, ni dokazano, zato ni znano, koga je sploh mogoče zastrašiti z zagroženo kaznijo ob dovolj visokem tveganju prijetja in kaznovanja. Čeprav so strožje kazni navidezno najene-stavnejše sredstvo za preprečevanje kriminalitete, je ta način boja s kriminaliteto najmanj zanesljiv glede učinkov. Ob tem je treba upoštevati, da je večina kriminalitete lažje narave, zato zanjo ni mogoče izreka (strogih) zapornih kazni ne glede na pričakovano zmanjšanje kriminalitete zaradi strogih kazni. Odgovor na vprašanje o učinkovitosti zaporne kazni je pomemben za oblikovanje kaznovalne politike in prakse izvrševanja kazenskih sankcij. Večina današnjih zastraševalnih in rehabilitacijskih programov pri izvrševanju zaporne kazni ima

* Članek je povzetek raziskovalne naloge z naslovom: »Družbeno vzdušje v zavodih za prestajanje kazni zapora v Republiki Sloveniji«, ki jo je leta 2001 opravil Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani. Vodja raziskave je bil doc. dr. Dragan Petrovec, operativni del naloge pa je opravil Franc Brinc. Raziskavo

je naročilo in financiralo Ministrstvo za pravosodje Republike Slovenije – Uprava za izvrševanje kazenskih sankcij.

** Franc Brinc, doktor pravnih znanosti, upokojeni znanstveni svetnik Inštituta za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani, Prušnikova 29, 1000 Ljubljana.

previsoke cilje, kar zadeva željo odpraviti povratništvo in zmanjšati kriminaliteto.

Najpomembnejši del zaporskega sistema so delavci, ki ustvarijo dober ali slab zapor. Pri tem so enako pomembna njihova stališča do kriminalitete in izvrševanja zaporne kazni kot strokovna in tehnična usposobljenost za delo. Delavci, ki imajo preveč skrbi z lastnimi težavami, niso sposobni reševati težav obsojencev. Čeprav so vsi delavci pomembni za oblikovanje družbenega vzdušja v zavodu, pa vodja zavoda najbolj odloča, ali bo v zavodu prevladovala kaznovalna (zastraševalna) ali rehabilitacijska usmeritev. Temeljni predpogoj za izboljšanje vzdušja v zavodih je preoblikovanje tradicionalnih nadzorstvenih vlog delavcev v vloge, ki so usmerjene v pomoč obsojencem. Za ta namen bi bilo treba predhodno usposabljanje delavcev ter opravljati supervizijo s svetovanjem. Neugodno družbeno vzdušje povzroča številne probleme v delovanju zavodov. Penološki delavci, ki so slabo pripravljene za svoj poklic, povzročajo škodo obsojencem. Zato tudi povečanje števila strokovnih delavcev ne prispeva k tretmanski učinkovitosti zavodov, dokler prevladuje v njih neugodno družbeno vzdušje.

1. Teoretična izhodišča družbenega vzdušja

Družbeno vzdušje je stanje psihosocialnih odnosov med člani skupine in njihovih odnosov do skupine. Družbeno vzdušje je stvarna in psihološka značilnost skupine, ki se odraža v zavesti vsakega člana skupine, zato se lahko meri na podlagi stvarnih in osebnih psiholoških značilnosti članov skupine. Stvarni pokazatelji so zunanja znamenja v vedenju članov skupine, osebni psihološki dejavnik pa je doživljanje, ki ga vzdušje spodbuja in za katero si posamezniki prizadevajo, ker ob tem doživljajo zadovoljstvo in uspeh. Vzdušje se odraža v zavesti posameznikov kot splošna značilnost družbene skupine in kot spoznavna in čustvena sestavina stališč članov skupine do okolja (pripadnost, zavračanje).¹ Ugodno vzdušje povečuje povezanost med člani in akcijsko učinkovitost skupine, medtem ko jo slabo vzdušje zmanjšuje. Ugodno skupinsko vzdušje povečuje občutek povezanosti in pripadnosti članov v skupini, ne zagotavlja pa tudi učinkovitosti skupine.

Socialna psihologija poudarja vpliv naravnega, socialnega in kulturnega okolja na človekovo vedenje. Ker se človek različno vede v različnem okolju, se z načrtnim spreminjanjem fizičnega, psihološkega in socialnega okolja spreminja tudi njegovo vedenje.² Posameznik sprejema iz okolja spodbude za svojo aktivnost in za zadovoljevanje potreb. Ker različno doživljamo enako okolje, se tudi vedemo različno. Človekovo vedenje je posledica individualnega doživljanja okolja, saj človek nenehno ocenjuje, koliko okolje zadovoljuje njegove potrebe.

Družbeno vzdušje v zavodu za prestajanje kazni zapora ustvarjajo delavci in obsojenci. Čeprav je pomembna zunanja in

notranja arhitektura zavoda, so za vzdušje odločilni odnosi med delavci in obsojenci in skupinske norme za njihovo vedenje. Organizacija zavoda vpliva na vedenje delavcev in obsojencev, iz vedenja pa je mogoče sklepati, kakšno je njihovo doživljanje zavoda. Družbeno vzdušje zajema odnose med delavci in obsojenci in režim zavoda, ki vpliva na njihovo vedenje. Zato je na družbeno vzdušje mogoče vplivati s spreminjanjem odnosov v skupini. Ker je vedenje delavcev in obsojencev odvisno od pritiskov zavodskega okolja, vedenja ni mogoče pojasniti samo s preučevanjem osebnosti delavcev in obsojencev. Pri razlagi vpliva zaporskega okolja na vedenje delavcev in obsojencev se uporabljajo spoznanja ekološke psihologije o vplivu okolja na človekovo vedenje.³ Režim zavoda je rezultat pravil, s katerimi zavod uresničuje svojo zamisel o ravnanju z obsojenci. Družbeno vzdušje je odraz pritiskov, ki jih izvaja zavod na obsojence s formalno organizacijo življenja in dela ter z zapovedmi o vedenju v določenih položajih.

Družbeno vzdušje v zavodu v odločilni meri ustvarjajo in oblikujejo vodilni delavci, zato je od njih odvisno, kako zavod dosega svoje namene. Zato je pomemben izbor vodilnih delavcev in njihovo strokovno usposabljanje. Zavodi z različnim družbenim vzdušjem dosegajo različne učinke pri obsojencih, ki živijo v takem vzdušju. Če so znani učinki posameznega tipa družbenega vzdušja na obsojence, zavod lahko z načrtnim ustvarjanjem zaželenega vzdušja dosega željene učinke prestajanja zaporne kazni. Čim ugodnejše je družbeno vzdušje, z večjo verjetnostjo se pričakujejo ugodni rezultati dela zavoda na obsojence med prestajanjem kazni in po odpuštu iz zavoda. Neugodno družbeno vzdušje pa ovira doseganje še tistega, kar bi zavod lahko dosegel glede na motenost obsojencev in strokovno usposobljenost delavcev.

2. Metodologija raziskave

Delavci in obsojenci zavodov so izpolnjevali Moosov vprašalnik o življenju v zavodu. Vprašalnik vsebuje 86 vprašanj, ki merijo 9 razsežnosti družbenega vzdušja.⁴ Vprašalnik zajema okolje, v katerem živijo obsojenci, poleg tega pa tudi njihovo osebnost, saj način doživljanja zavoda vpliva na vedenje obsojencev in na njihove odnose do delavcev.

Moosov vprašalnik meri tri različne razsežnosti družbenega vzdušja:

I. ODNOSI MED OBSOJENCI IN DELAVCI. Ta razsežnost pokaže, kako se obsojenci vključujejo v zavodsko življenje, koliko delavci pomagajo obsojencem in jih podpirajo v njihovih prizadevanjih ter koliko si obsojenci med seboj

¹ Toch, Social climate and prison violence, s. 21.

² Moos, Differential effects..., s. 72.

³ Trstenjak, Ekološka psihologija, s. 156.

⁴ O razvoju Moosovega vprašalnika za merjenje družbenega vzdušja v kazenskih zavodih glej Moos, The Assessment of the Social Climates of Correctional Institutions, s. 174-178. Glej tudi Jones idr., Open prisons, s. 91-93.

pomagajo. Ta razsežnost vključuje tri sestavine družbenega vzdušja:

1. ANGAŽIRANOST-VKLJUČENOST – ANG: Ta sestavina pokaže, koliko so obsojenci in delavci dejavni pri vsakodnevem izvajanju programa, koliko sodelujejo med seboj in storijo kaj na lastno pobudo v izvajanju programa zavoda.

2. POMOČ – POM: Ta sestavina pokaže, koliko delavci obsojence spodbujajo, da bi si pomagali med seboj in koliko delavci pomagajo obsojencem.

3. ODPRTOST IZRAŽANJA – OIZ: Ta sestavina meri stopnjo, koliko se v zavodskem programu spodbuja obsojence in delavce k odprtosti izražanja čustev.

II. PROGRAM TRETMANA V ZAVODU. Ta razsežnost meri tretmansko usmeritev zavoda in načine, s katerimi zavod spodbuja osebni razvoj obsojencev. Za izvajanje terapevtskih programov je pomembna avtonomija obsojencev. Ta razsežnost vključuje naslednje sestavine družbenega vzdušja:

4. AVTONOMIJA – AVT: Ta sestavina meri stopnjo, do katere se obsojence spodbuja, da bi sodelovali pri načrtovanju dejavnosti v zavodu.

5. PRAKTIČNA USMERJENOST – PUS: Ta sestavina meri stopnjo, do katere zavod spodbuja obsojence, da bi se pripravili na življenje po odpustu iz zavoda (usposabljanje za poklic, postavljanje ciljev in prizadevanje za njihovo izpolnitev).

6. REŠEVANJE OSEBNIH PROBLEMOV – ROP: Ta sestavina pokaže, koliko si delavci prizadevajo za reševanje osebnih problemov obsojencev in koliko jih spodbujajo, da bi spoznali svoje probleme ter se jih naučili prepoznati in reševati.

III. VZDRŽEVANJE REDA IN DISCIPLINE V ZAVODU. Ta razsežnost kaže način vzdrževanja reda v zavodu. Pri tem se opazuje red in organizacija zavoda, jasnost programov in stopnja nadzora nad obsojenci. Ta razsežnost vključuje naslednje sestavine družbenega vzdušja:

7. RED IN ORGANIZACIJA – ROR: Ta sestavina meri stopnjo, kako pomembna sta red in organizacija v izvajanju zavodskega programa, kakšen je osebni izgled obsojencev in na kakšen način delavci dosegajo red in organizacijo zavoda.

8. JASNOST PROGRAMA – JAS: Ta sestavina meri stopnjo, koliko obsojenci in delavci vedo o vsakodnevem izvajanju programa in kako jasni so programi zavoda.

9. NADZORSTVO NAD OBSOJENCI – NAD: Ta sestavina meri stopnjo, do katere delavci izvajajo ukrepe, ki zagotavljajo nujno potrebni nadzor nad obsojenci, ter kako oblikujejo pravila za vedenje in disciplinsko kaznovanje obsojencev.⁵

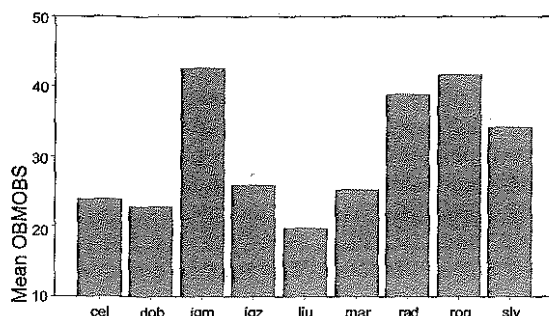
Vsa vprašanja v Moosovem vprašalniku so enaka za delavce in obsojence. Na vsako od 86 vprašanj anketiranec lahko odgovori »RES JE« oz. »NI RES«. Celovito vzdušje v zavodu je izraženo z aritmetično sredino odgovorov na posamezna vprašanja, ki merijo različne razsežnosti vzdušja. Tako pomeni pri osmih sestavinah višji rezultat ugodnejše družbeno vzdušje, pri NADZORSTVU pa nižji rezultat pomeni ugodnejše vzdušje.

Anketiranje delavcev, obsojencev in gojencev je bilo opravljeno od 22. 11. do 11. 12. 2000. Z anketiranjem so bili zajeti naslednji zavodi in oddelki za prestajanje kazni zapora: Zavod Celje – CEL, Zavod Dob pri Mirni - DOB, Odprti odderek za obsojence Igu – IGM, Zavod za obsojenke Igu – IGZ, Zavod Ljubljana – LJU, Zavod Maribor – MAR, Odprti odderek Slovenska vas – SLO, Prevzgojni dom Radeče – RAD. V posameznih zavodih je izpolnilo vprašalnike od 71 do 100 % obsojencev oz. gojencev in od 67-100 % delavcev. Vprašalnike je skupno izpolnilo 412 (leta 1995 209) obsojencev in 335 (leta 1995 352) delavcev. Odgovori iz vprašalnikov so bili obdelani s SPSS programom na Inštitutu za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani in uporabljene so bile enake statistične metode kot leta 1980, 1985 in 1995, kar olajša primerjavo rezultatov merjenja družbenega vzdušja.

3. REZULTATI MERJENJA DRUŽBENEGA VZDUŠJA V ZAVODIH/ODELKIH ZA PRESTAJANJE KAZNI ZAPORA IN V PREVZGOJNEM DOMU V RADEČAH LETA 2000

3.1 Družbeno vzdušje v zavodih/oddelkih za prestajanje kazni zapora in v Prevzgojnem domu v Radečah – DOŽIVLJANJE OBSOJENCEV

GRAF 1: CELOVITO DRUŽBENO VZDUŠJE V ZAVODIH – DOŽIVLJANJE OBSOJENCEV

Iz table 1 in grafikona 1 je razvidno, da doživljajo obsojenci najugodnejše družbeno vzdušje v odprtem oddelku na Igu (42.1), zelo ugodno vzdušje je tudi v odprtem oddelku na Rogozi (41.1) in v Prevzgojnem domu v Radečah (38.8). V odprtih oddelkih je ugodnejše vzdušje kot v zaprtih zavodih. Med zaprtimi zavodi je najbolj ugodno vzdušje v zavodu za obsojenke na Igu (25.7), nato pa sledijo zavodi za obso-

⁵ Wenk, Moos, Social climates in prison, s. 141.

Tabela 1: Dosežene vrednosti (mean) posameznih sestavin družbenega vzdušja (Moosov vprašalnik) v zavodih in oddelkih za prestajanje kazni zapora in v Prevzgojnem domu v Radečah – OBSOJENCI IN GOJENCI LETA 2000

Sestavina družbenega vzdušja*	CEL	DOB	IGM	IGZ	LJU	MAR	ROG	SLV	RAD	SKUPAJ
	N=	N=	N=	N=	N=	N=	N=	N=	N=	N=
	25	155	16	21	53	63	32	26	18	409
ANG (10)	3.7	3.4	6.3	3.9	3.6	3.7	6.4	4.9	5.9	4.1
AVT (9)	2.8	3.1	5.5	3.9	2.5	3.3	5.6	5.0	4.4	3.5
JAS (10)	3.9	4.4	7.5	4.2	3.5	5.3	7.0	5.8	6.8	4.9
OIZ (9)	3.0	2.9	5.1	3.4	4.7	3.2	5.0	3.9	3.6	3.6
POM (10)	4.0	4.1	6.2	3.8	3.3	3.8	5.7	5.0	5.7	4.2
PUS (10)	4.1	3.9	5.3	4.5	3.3	3.9	5.1	5.2	7.1	4.2
ROP (9)	3.8	3.4	5.1	4.1	3.2	3.1	4.9	4.3	4.8	3.7
ROR (10)	5.0	4.1	7.0	4.7	4.1	4.5	7.5	6.3	5.8	4.9
NAD (9)	6.6	6.6	5.8	6.8	6.5	5.7	6.0	6.6	5.7	6.3
ZAVOD	23.7	22.6	42.1	25.7	21.6	25.0	41.1	33.8	38.4	26.7

* Številka v oklepaju pomeni najvišji možni rezultat pri posamezni sestavini družbenega vzdušja. Glede na možni rezultat je idealno družbeno vzdušje 77 (če je NAD = 0). Pri prvih 8 sestavinah pomeni višji rezultat bolj ugodno vzdušje, pri nadzorstvu (NAD) pa pomeni višji rezultat manj ugodno vzdušje.

jence v Mariboru, v Celju in na Dobu. **Najmanj ugodno vzdušje** je v zavodu v Ljubljani (21.6). Med **zaprtimi zavodi** so zelo majhne razlike v družbenem vzdušju.

Iz **tabele 1** je razvidno, da doživljajo obsojenci najvišjo **angažiranost (ANG)** delavcev v Odprtem oddelku na Rogozi (6.4), najnižjo pa v Zavodu na Dobu (3.4). Zavodi bi morali organizirati za obsojence različne terapevtske, rekreacijske in druge dejavnosti, saj imajo za to potrebno strokovno znanje in izkušnje.

Tabele 1 kaže, da je **najbolj v pomoč (POM)** obsojencem usmerjen Odprti oddelek na Igu (6.2), sicer pa dobijo obsojenci veliko pomoči tudi v odprtih oddelkih na Rogozi (5.7) in v Slovenski vasi (5.0), pa tudi gojencem Prevzgojnega doma v Radečah nudijo delavci veliko pomoči (5.7). **Najmanj pomoči** čutijo obsojenci v zavodu v Ljubljani (3.3). Več pomoči bi potrebovali zlasti mlajši obsojenci v zavodu v Celju in obsojenci, ki prestajajo dolge kazni na Dobu.

Po **tabeli 1** izhaja, da doživljajo **največjo odprtost izražanja (OIZ)** obsojenci v odprtih oddelkih na Igu (5.1) in Rogozi (5.0). Med zaprtimi zavodi je visoka odprtost izražanja v zavodu v Ljubljani (4.7), zelo nizka pa je na Dobu (2.9), v Celju (3.0) in v Mariboru (3.2). S tretmanskega vidika je kritično nizka odprtost izražanja v zavodu za prestajanje mladletniškega zapora v Celju. Nizka odprtost izražanja v Prevzgojnem domu v Radečah (3.6) je lahko posledica neustreznega pedagoškega dela pa tudi neustreznih odnosov pooblaščenih uradnih oseb do gojencev, ki zaradi nadzorstva ne dopuščajo odprtosti izražanja.

Najvišjo avtonomijo (AVT) doživljajo obsojenci v odprtih oddelkih na Rogozi (5.6) in na Igu (5.5), najmanjšo pa v zavodu v Ljubljani (2.5). Čim višja je avtonomija, bolj se vodi zavod po sodobni metodi udeležbe obsojencev pri upravljanju zavoda z nalaganjem odgovornosti, kar je temelj za poziti-

tivne spremembe pri obsojencih. Višja avtonomija je znamenje bolj demokratičnih odnosov med delavci in obsojenci. Nizka avtonomija obsojencev je posledica prevladujoče nadzorstvene usmeritve delavcev in kaže, da imajo pri organizaciji življenja v zavodu odločilno besedo pooblaščenice uradne osebe, pri čemer ni nujno, da taka organizacija zagotavlja tudi večjo varnost zavoda.

Najvišjo praktično usmeritev (PUS) imajo v Prevzgojnem domu v Radečah (7.1). Obsojenci doživljajo razmeroma visoko praktično usmeritev v odprtih in polodprtih oddelkih na Igu (5.3), v Slovenski vasi (5.2) in na Rogozi (5.1). Med zaprtimi zavodi je najbolj praktično usmerjen zavod za obsojenke na Igu (4.5). **Najnižja praktična usmeritev** je v zavodu v Ljubljani (3.3). Praktična usmeritev je višja v odprtih kot zaprtih zavodih, čeprav bi jo bolj potrebovali tudi obsojenci v zaprtih zavodih, ki so bolj osebno moteni.

Iz **tabele 1** je tudi razvidno, da so v **reševanje osebnih problemov (ROP)** obsojencev **najbolj** usmerjeni odprti oddelki na Igu (5.1) in na Rogozi (4.9) ter Prevzgojni dom v Radečah (4.8). Med zaprtimi zavodi je najbolj v reševanje osebnih problemov usmerjen zavod za obsojenke na Igu (4.1), najmanj pa zavod v Mariboru (3.1). Premajhno skrb delavcev za reševanje osebnih problemov čutijo tudi obsojenci v zavodu v Celju (3.8). Reševanje osebnih problemov obsojencev je predpogoj za doseganje tretmanskih ciljev zavoda. Nizka stopnja reševanja osebnih problemov kaže, da so zavodi preveč nadzorstveno in premalo rehabilitacijsko usmerjeni.

Najboljša red in organizacija (ROR) sta v odprtih oddelkih na Rogozi (7.5) in na Igu (7.0), najmanj skrbi pa namenja jo redu in organizaciji delavci zavoda v Ljubljani (4.1). Med zaprtimi zavodi so majhne razlike v stopnji reda in organizacije. Red in organizacijo je mogoče vzdrževati še na številne druge načine kot z nadzorstvom in disciplinskim kaznovanjem.

Najbolj jasna pravila imajo v odprtem oddelku na Igu (7.5), nekoliko nižja je jasnost pravil v odprtem oddelku na Rogozi (7.0) in v Prevzgojnem domu v Radečah (6.8). Sorazmerno visoka je jasnost pravil v zavodu v Mariboru (5.3), medtem ko je že kritično nizka v zavodu v Ljubljani (3.5). Ob jasnih pravilih je manj težav z nadzorovanjem obsojencev, nizka jasnost pravil pa omogoča samovoljo delavcev. Zlasti je problematična nizka jasnost pravil v zavodu v Celju (3.9), ki obravnava osebnostno težje motene mladostnike, ki bi za svoje dozorevanje in spreminjanje vrednot potrebovali bolj trden vedenjski okvir.

Iz **tabele 1** (višji rezultat pomeni manj ugodno vzdušje) je končno tudi razvidno, da čutijo najvišje nadzorstvo (NAD) obsojenke v zavodu na Igu (6.8), le nekoliko nižje nadzorstvo doživljajo obsojenci na Dobu (6.6), v Celju (6.6), v Ljubljani (6.5) in v Slovenski vasi (6.6). Najmanj nadzorstveno je usmerjen Prevzgojni dom v Radečah (5.7). Nizko nadzorstvo še ne pomeni večje tretmanske usmerjenosti zavoda, saj lahko pomeni tudi neodgovornost in malomarnost pooblaščenih uradnih oseb pri delu z obsojenci. Glede na različno nadzorstvo nad obsojenci je očitno, da znajo delavci v nekaterih zavodih organizirati in voditi zavode tudi z nižjim nadzorom. Visoko nadzorstvo najbolj zavira ugodno družbeno vzdušje in tretmansko usmeritev zavoda.

Glavne smeri družbenega vzdušja v zavodih – OBSOJENCI

Družbeno vzdušje v zavodih določa tri osnovne smeri v delovanju zavoda:

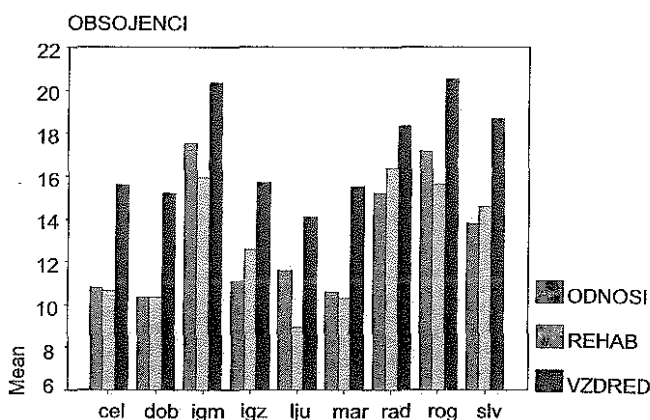
– **ODNOSI MED DELAVCI IN OBSOJENCI:** sestavine ANG, POM in OIZ;

– **TRETMANSKA USMERITEV ZAVODA:** sestavine AVT, PUS in ROP;

– **VZDRŽEVANJE REDA IN ORGANIZACIJE ZAVODA:** sestavine ROR, JAS in NAD.

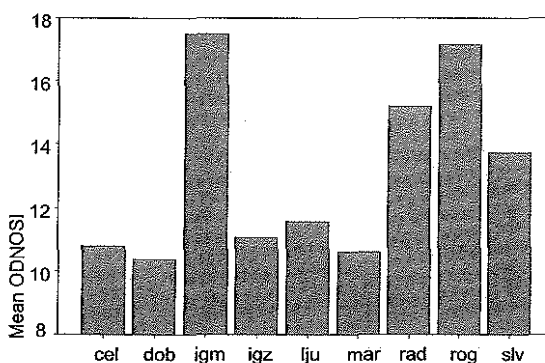
Iz **tabele 2** in **grafikona 2** so razvidni odnosi, rehabilitacijska usmeritev in vzdrževanje reda v posameznih zavodih. V vseh zavodih so obsojenci dosegli najvišje vrednosti pri vzdrževanju reda in nadzorstva, kar je pričakovan rezultat, saj obsojenci prestajajo kazen zapora zaradi storjenega kaznivega dejanja in je glavni namen zaporne kazni odvzem prostosti.

GRAF 2: DRUŽBENO VZDUŠJE V ZAVODIH – ODNOSI, REHABILITACIJA IN VZDRŽEVANJE REDA

Povračilna in onespobitvena vloga kazni odvzema prostosti sta neposredno vidni posledici obsodbe, ostali nameni kazni pa so manj vidni in manj zanesljivi v njihovem doseganju. Zato je normalno, da doživljajo obsojenci nadzorstvo kot glavno vlogo zavodov za prestajanje kazni zapora. Visoko nadzorstvo nad obsojenci ni nič slabega, če so ob tem urejeni odnosi med delavci in obsojenci in če si zavod poleg nadzorstva prizadeva tudi za rehabilitacijo obsojencev.

GRAF 3: DRUŽBENO VZDUŠJE V ZAVODIH – ODNOSI MED DELAVCI IN OBSOJENCI – OBSOJENCI

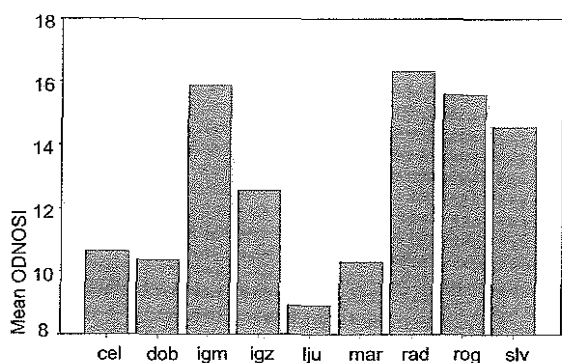
Grafikon 3 pokaže, da so po stališčih **OBSOJENCEV** najboljši odnosi med delavci in obsojenci v odprtih oddelkih na Igu in na Rogozi, ugodni so tudi v Radečah in v Slovenski

Tabela 2: Glavne smeri celovitega družbenega vzdušja v zavodih – OBSOJENCI

Zavod	ODNOSI		REHABILITACIJA		VZDRŽEVANJE REDA	
	VREDNOST	RANG	VREDNOST	RANG	VREDNOST	RANG
CEL N= 25	10,76	7	10,64	6	15,52	6
DOB N=155	10,34	9	10,34	7	15,17	8
IGM N= 16	17,50	1	15,88	2	20,31	2
IGZ N= 21	11,05	6	12,52	5	15,67	5
LJU N= 53	11,55	5	8,91	9	14,08	9
MAR N= 63	10,59	8	10,27	8	15,48	7
ROG N= 32	17,12	2	15,59	3	20,47	1
SLV N= 26	13,73	4	14,58	4	18,65	3
RAD N= 18	15,17	3	16,33	1	18,28	4
SKUPAJ N=409	11,84		11,44		16,10	

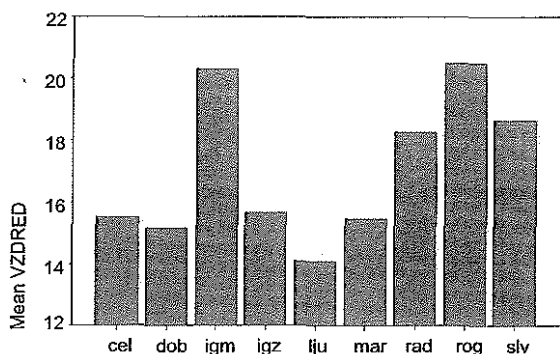
vasi, v vseh zaprtih zavodih pa so manj ugodni in med zavodi ni večjih razlik v odnosih med delavci in obsojenci. Zavodi z nizko vrednostjo odnosov med delavci in obsojenci ne morejo izvajati rehabilitacije, ne glede na prizadevanja delavcev. Odnosi med delavci in obsojenci so v pomembni meri odvisni od stališč vodje zavoda in vedenja delavcev do obsojencev.

GRAF 4: DRUŽBENO VZDUŠJE V ZAVODIH – REHABILITACIJSKA USMERITEV ZAVODA – OBS.

Iz grafikona 4 je razvidno, da je najbolj rehabilitacijsko usmerjen Prevezgojni dom v Radečah, visoka rehabilitacijska usmeritev je tudi v odprtih oddelkih na Igu, na Rogozi in v Slovenski vasi. Med zaprtimi zavodi je najbolj rehabilitacijsko usmerjen zavod za obsojenke na Igu, najmanj pa zavod v Ljubljani. Višja rehabilitacijska usmeritev prispeva k ugodnejšemu družbenemu vzdušju, ki koristi delavcem in obsojencem.

GRAF 5: DRUŽBENO VZDUŠJE V ZAVODIH – VZDRŽEVANJE REDA V ZAVODU – OBSOJENCI

Iz grafikona 5 je razvidno, da je najboljši red v odprtih oddelkih na Igu in na Rogozi, sorazmerno visok je še v odprtem oddelku v Slovenski vasi in v Prevezgojnom domu v Radečah, slabši red pa je v vseh zaprtih zavodih. Nizka skrb za red in organizacijo je lahko tudi posledica malomarnega opravljanja dela in nizke angažiranosti zlasti pooblaščenih uradnih oseb, kar povzroča nered v zavodu in samovoljo pri disciplinskem kaznovanju ter podeljevanju ugodnosti obsojencem.

3.2 Družbeno vzdušje v zavodih/oddelkih za prestajanje kazni zapora in v Prevezgojnom domu v Radečah – DOŽIVLJANJE DELAVCEV

GRAF 6: DRUŽBENO VZDUŠJE V ZAVODIH – DELAVCI

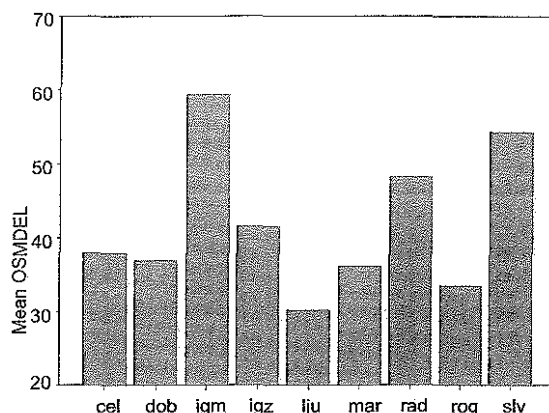

Tabela 3 in grafikon 6 pokazeta, da doživljajo delavci najbolj ugodno družbeno vzdušje v odprtih oddelkih na Igu in v Slovenski vasi, zelo ugodno vzdušje je tudi v Radečah, najmanj ugodno pa je v zavodu v Ljubljani. V odprtem oddelku na Rogozi je slabše vzdušje kot v zaprtih zavodih v Celju, na Dobu in v Mariboru. Neugodno družbeno vzdušje kaže na nesoglasja med delavci. Med zaprtimi zavodi v Celju, na Dobu, na Igu in v Mariboru so le majhne razlike v družbenem vzdušju. V zaprtem zavodu za dolge kazni na Dobu je ugodnejše vzdušje kot v zaprtih zavodih v Ljubljani in v Mariboru, v katerih se prestajajo kratke kazni zapora.

Po tabeli 3 je najvišja angažiranost delavcev v Odprtih oddelkih na Igu (8.5) in v Slovenski vasi (6.4), najmanjša pa v zavodu v Ljubljani. Relativno nizka angažiranost v zavodu v Celju (3.1) in v Prevezgojnom domu v Radečah (4.2) ovira doseganje boljših tretmanskih rezultatov. Nizka angažiranost kaže na nezainteresiranost delavcev za obsojence in prepuščanje obsojencem, da si sami organizirajo življenje v zavodu. Višja angažiranost izboljšuje odnose med delavci in obsojenci, kar prispeva k ugodnejšemu vzdušju v zavodih.

Iz tabele 3 izhaja, da so obsojencem najbolj v pomoč usmerjeni delavci v odprtih oddelkih na Igu (9.1), v Slovenski vasi (8.2) ter v Prevezgojnom domu v Radečah (7.7), najmanj pa v zavodu v Ljubljani (4.4). V odprtih oddelkih nudijo delavci obsojencem več pomoči kot v zaprtih zavodih, čeprav bi več pomoči potrebovali obsojenci v zaprtih zavodih. Usmerjenost delavcev v pomoč obsojencem je odvisna v prvi vrsti od osebnosti delavcev, manj pomembna pa je njihova strokovna usposobljenost. Obsojenci potrebujejo pomoč pri premagovanju stresov, ki so posledica prestajanja zaporne kazni. S strokovnega vidika je težko razložiti, zakaj so med

Tabela 3: Dosežene vrednosti (mean) posameznih sestavin družbenega vzdušja (Moosov vprašalnik) v zavodih za prestajanje kazni zapora in v Prevzgojnem domu v Radečah – DELAVCI LETA 2000

Sestavina družbenega vzdušja*	CEL N=	DOB N=	IGM N=	IGZ N=	LJU N=	MAR N=	ROG N=	SLV N=	RAD N=	VSI DELAVCI N = 316
ANG (10)	3.1	3.7	8.5	4.9	2.6	3.7	4.0	6.4	4.2	3.8
POM (1)	5.5	5.4	9.1	5.6	4.4	5.0	6.3	8.2	7.7	5.7
OIZ (9)	5.0	4.2	7.3	4.9	3.7	4.2	3.9	6.6	5.4	4.5
AVT (9)	5.4	5.1	6.9	5.6	5.1	5.4	5.0	7.0	6.1	5.4
PUS (10)	6.0	5.7	7.0	6.3	4.2	4.9	5.5	7.9	8.0	5.8
ROP (9)	6.0	5.2	8.1	6.4	4.6	5.2	4.3	6.2	6.5	5.5
ROR (10)	5.5	5.6	8.8	6.1	4.7	5.7	5.5	8.3	6.8	5.8
JAS (10)	6.4	6.6	8.9	7.0	5.3	6.4	5.3	8.8	8.3	6.7
NAD (9)	4.9	4.6	5.0	5.3	4.3	4.2	6.1	5.1	4.8	4.6
ZAVOD	38.0	36.9	59.5	41.6	30.3	36.2	33.5	54.3	48.3	38.5

* Številka v oklepaju pomeni najvišji možni rezultat pri posamezni sestavini družbenega vzdušja. Glede na možni rezultat je idealno družbeno vzdušje 77 (če je NAD = 0). Pri vseh sestavinah, razen pri nadzorstvu, pomeni višji rezultat bolj ugodno družbeno vzdušje, pri nadzorstvu pa pomeni višji rezultat bolj neugodno družbeno vzdušje.

delavci zavodov tako velike razlike v nujenju pomoči obsojencem.

Iz **tabele 3** je razvidno, da je najvišja **odprtost izražanja** v odprtih oddelkih na Igu (7.3) in v Slovenski vasi (6.6), najnižja pa v zavodu v Ljubljani (3.7). V odprtem oddelku na Rogozi (3.9) je nižja odprtost izražanja kot v zaprtih zavodih v Celju (5.0), na Dobu (4.2), na Igu (4.9) in v Mariboru (4.2). Višja odprtost izražanja odraža bolj demokratične odnose med delavci in obsojenci. Na odprtost izražanja najbolj vplivajo vodilni delavci zavoda. Odprtost izražanja omogoča reševanje vsakodnevnih napetosti med delavci in obsojenci na demokratičen način, kar prispeva k ugodnejšemu vzdušju v zavodu.

Iz **tabele 3** je tudi razvidno, da uživajo najvišjo **avtonomijo** obsojenci v odprtih oddelkih v Slovenski vasi (7.0) in na Igu (6.9), nekoliko nižja je avtonomija v Prevzgojnem domu v Radečah (6.1), najnižja pa je v odprtem oddelku na Rogozi (5.0). Stopnja avtonomije je bolj posledica stališč vodilnih delavcev zavoda kot nevarnosti obsojencev. Nizka avtonomija zavira tretmansko usmeritev zavoda in odraža kaznovalno-nadzorstveno usmeritev delavcev v doseganju namenov kazni zapora. V zavodih z nizko avtonomijo nadzorstveni delavci usmerjajo celotno delovanje zavoda.

Po podatkih **tabele 3** je **najbolj praktično usmerjen** Prevzgojni dom v Radečah (8.0), sledita mu odprta oddelka v Slovenski vasi (7.9) in na Igu (8.1), **najmanj** pa je praktično usmerjen zavod v Ljubljani (4.2). Poleg šolanja in poklicnega usposabljanja je mogoče obsojencem ponuditi še številna druga znanja za življenje na prostosti. Ob razmeroma dobri strokovni zasedbi zavodov bi delavci lahko nudili obsojencem še večjo praktično usmerjenost, saj samo od nadzora obsojenci nimajo koristi. Zanimivi programi bi pritegnili obsojence, da bi si želeli praktično usposabljanje zaradi koristi po

prestani kazni pa tudi zaradi premagovanja dolgočasje v zavodu.

Tabela 3 kaže, da so v reševanje osebnih problemov obsojencev **najbolj usmerjeni** delavci odprtega oddelka na Igu (8.1), najmanj pa odprtega oddelka na Rogozi (4.3). Sorazmerno veliko skrb namenjajo reševanju osebnih problemov obsojencev še zavod za obsojenke na Igu (6.4), Prevzgojni dom Radeče (6.5), zavod v Celju (6.0) in odprti oddelk v Slovenski vasi (6.2). S strokovnega vidika bi bilo lahko še višje reševanje osebnih problemov v Prevzgojnem domu v Radečah in v zavodu za mladoletnike v Celju. Ker je reševanje osebnih problemov temelj za izvajanje rehabilitacijskih programov, prikazano stanje odraža nizko tretmansko in preveč kaznovalno usmeritev zavodov. Ker zahteva reševanje osebnih problemov obsojencev strokovne in človeške napore delavcev, je stanje tudi odraz nizkega strokovnega prizadevanja delavcev. Reševanje osebnih problemov ni odvisno od zaprtosti ali odprtosti zavoda, temveč od sposobnosti in pripravljenosti delavcev, da kaj koristnega storijo za obsojence in jih pripravijo za življenje po prestani kazni.

Iz **tabele 3** je razvidno, da sta v **red in organizacijo** najbolj usmerjena odprta oddelka na Igu (8.8) in v Slovenski vasi (8.3), najmanj pa zavod v Ljubljani (4.7). Visoka usmeritev Prevzgojnega doma v Radečah v red in organizacijo kaže, da je dom preveč nadzorstveno in premalo tretmansko usmerjen in da imajo pri organizaciji doma preveliko vlogo pooblaščenice uradne osebe (na dan anketiranja je 16 pooblaščenih uradnih oseb nadzorovalo 22 gojencev). Red in organizacija ne moreta biti cilj, temveč sta le sredstvo za doseganje višjih ciljev v obravnavanju obsojencev.

Iz **tabele 3** je razvidno, da je najvišja **jasnost pravil** v odprtih oddelkih na Igu (8.9) in v Slovenski vasi (8.8), manjša je v Prevzgojnem domu v Radečah (8.3), najmanjša pa v odprtem oddelku na Rogozi (5.3). Jasnost pravil za vedenje ob-

sojencev je potrebna v odprtih zavodih zaradi zahtevane višje stopnje odgovornosti obsojencev za svoje vedenje, toda potrebna je tudi v zaprtih zavodih zaradi preprečevanja samovolje pooblaščenih uradnih oseb pri disciplinskem kaznovanju in pri podeljevanju ugodnosti. Nizka jasnost pravil kaže, da si delavci pri opravljanju dela ne prizadevajo za postavitve jasnih pravil ali pa ne vztrajajo na njihovem spoštovanju, kar je lahko odraz malomarnosti delavcev pa tudi njihovega strokovnega neznanja.

Iz **tabele 3** je razvidno, da je **najvišje nadzorstvo** v odprtem oddelku na Rogozi (6.1), **najnižje pa** v zavodu v Mariboru (4.2). V odprtih oddelkih je višje nadzorstvo kot v najbolj zaprtem zavodu na Dobu (4.6), čeprav bi moralo biti po teoretičnih pričakovanjih v odprtih zavodih nižje nadzorstvo, zato je vprašanje, v čem se odprti zavodi še ločijo od zaprtih, če ne po nižjem nadzorstvu. Visoko nadzorstvo najbolj ovira tretmansko usmeritev zavodov. Zavodi, ki želijo razvijati tretmanske programe, morajo najprej zmanjšati nadzorstvo in s tem izboljšati družbeno vzdušje.

Osnovne smeri družbenega vzdušja v zavodih – DELAVCI

Ugotovljeno družbeno vzdušje kaže tri osnovne smeri v delovanju zavoda:

– **ODNOSI MED DELAVCI IN OBSOJENCI:** sestavine ANG, POM in OIZ;

– **TRETMANSKA USMERITEV ZAVODA:** sestavine AVT, PUS in ROP;

– **VZDRŽEVANJE REDA IN ORGANIZACIJE ZAVODA:** sestavine ROR, JAS in NAD.

Iz **tabele 4** in **grafikona 7** so razvidne osnovne usmeritve delavcev zavodov v **odnose**, v **rehabilitacijo** in v **vzdrževanje reda**. V večini zavodov (razen v Celju in v odprtem oddelku na Igu) so dosegli delavci najvišje vrednosti pri vzdrževanju reda in nadzorstva, kar je pričakovan rezultat, saj je

osnovni namen kazni zapora odvzem prostosti obsojencu, ker je s kaznivim dejanjem pokazal svojo družbeno nevarnost. Delavci zato ocenjujejo vzdrževanje reda in nadzorstva kot temeljno nalogo zavoda za prestajanje kazni zapora, vendar bi si poleg nadzorstva morali delavci v okviru danih možnosti prizadevati tudi za rehabilitacijo obsojencev. Iz **tabele 4** in **grafikona 7** je razvidno neskladje v teoretičnih usmeritvah zavodov, v katerih izražajo delavci višjo rehabilitacijsko usmeritev od odnosov med delavci in obsojenci, ker rehabilitacija ni možna brez visoke angažiranosti, pomoči in odprtosti izražanja. Rehabilitacijska usmeritev tudi ni mogoča ob visokem nadzoru. Usmerjenost delavcev v red in nadzorstvo je zlasti previsoka v odprtih oddelkih, kjer bi morali delavci nalagati večjo odgovornost obsojencem in jih usmerjati k samonadzoru vedenja. **Grafikon 7** kaže, da delavci nobenega zavoda niso dosegli idealnega razmerja med usmeritvami družbenega vzdušja, ki bi si morale slediti v zaporedju: najvišja vrednost **ODNOSI**, srednja vrednost **REHABILITACIJSKA USMERITEV** in najnižja vrednost **VZDRŽEVANJE REDA**. Najbližje taki usmeritvi je odprti oddelek na Igu, vendar so delavci preveč usmerjeni v vzdrževanje reda (vprašalnik so izpolnili 3 strokovni in vodilni delavci in 5 pooblaščenih uradnih oseb).

GRAF 7: DRUŽBENO VZDUŠJE V ZAVODIH – ODNOSI REHABILITACIJA, VZDRŽEVANJE REDA – DELAVCI

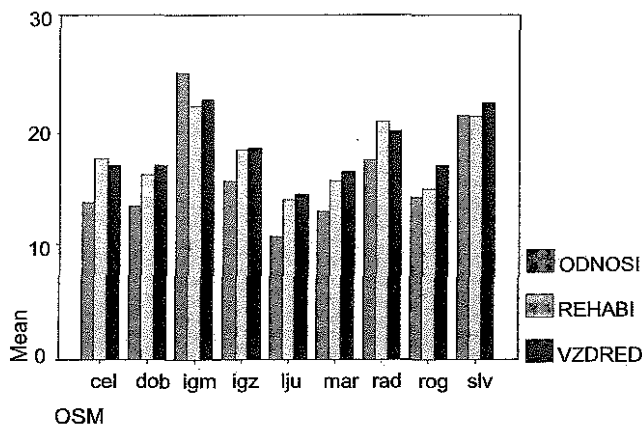
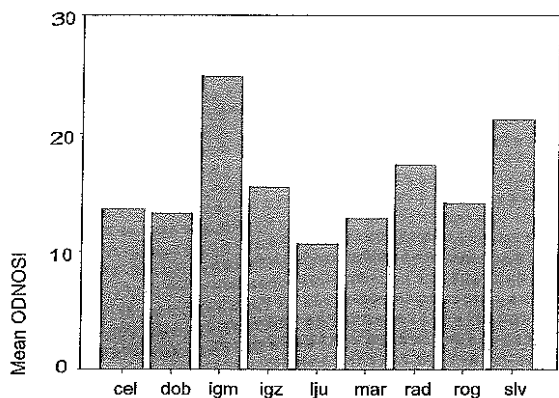

Tabela 4: Glavne smeri družbenega vzdušja v zavodih - DELAVCI

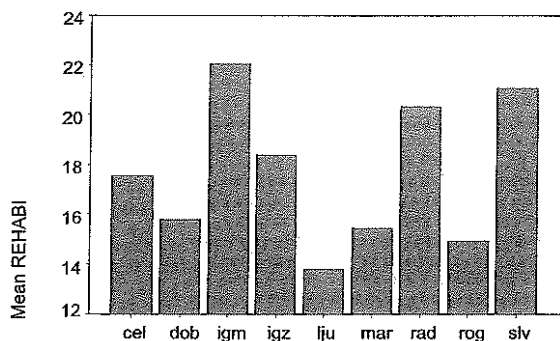
ZAVOD	ODNOSI		REHABILITACIJA		VZDRŽEVANJE REDA	
	vrednost	rang	vrednost	rang	vrednost	rang
CEL N=43	13,60	6	17,40	5	16,86	6
DOB N=96	13,27	7	16,01	6	16,81	7
IGM N= 8	24,88	1	22,00	1	22,63	1
IGŽ N=16	15,50	4	18,25	4	18,38	4
LJU N=41	10,68	9	13,90	9	14,37	9
MAR N=60	12,80	8	15,50	7	16,30	8
ROG N= 8	14,13	5	14,75	8	16,88	5
SLV N= 9	21,22	2	21,11	2	22,22	2
RAD N=35	17,31	3	20,66	3	19,83	3
SKUPAJ 316	13,99		16,72		17,12	

GRAF 8: DRUŽBENO VZDUŠJE V ZAVODIH – ODNOSI – DELAVCI

Iz grafikona 8 je razvidno, da so po stališčih delavcev najbolj ugodni odnosi med delavci in obsojenci v odprtih oddelkih na Igu in v Slovenski vasi, najslabši pa v zavodu v Ljubljani. V Prevzgojnem domu v Radečah so bolj ugodni odnosi kot v zaprtih zavodih za obsojence, se pa premalo razlikujejo od odnosov v zavodih za prestajanje kazni zapora. V zavodih za prestajanje kratkih kazni v Ljubljani in v Mariboru so slabši odnosi kot v zavodu za prestajanje najdaljših kazni na Dobu. Zato si bosta morala oba zavoda prizadevati za izboljšanje odnosov med delavci in obsojenci, če bosta želela izboljšati družbeno vzdušje.

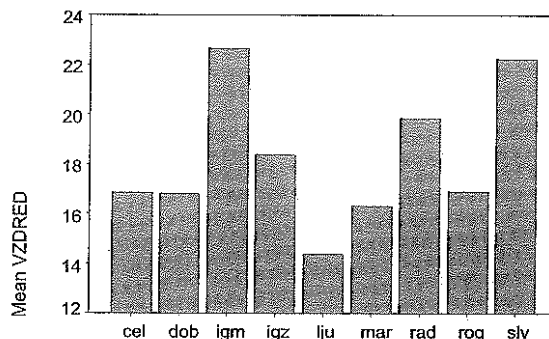
GRAF 9: DRUŽBENO VZDUŠJE V ZAVODIH – REHABILITACIJSKA USMERITEV – DELAVCI

Iz grafikona 9 je razvidno, da je najbolj rehabilitacijsko usmerjen odprti oddelek na Igu, najmanj pa zavod v Ljubljani. Odprti oddelek na Rogozi je manj rehabilitacijsko usmerjen kot zaprti zavod na Dobu. Koliko je nizka rehabilitacijska usmeritev posledica prepričanja delavcev, da obsojenci ne potrebujejo rehabilitacije, ker niso osebnostno moteni, bi bilo treba posebej preučiti. Teoretično bi bila sprejemljiva tudi taka rešitev, vendar bi jo bilo treba prej strokovno preveriti. Ker ni verjetno, da bi bile med obsojenci tako velike razlike v potrebi po rehabilitaciji, je različna rehabilitacijska usmeritev zavodov lahko samo posledica različnih stališč vodilnih delavcev zavodov. Pedagoški vodje zavodov z nizko rehabilitacijsko usmeritvijo bodo morali več razmišljati o delu strokovnih delavcev, saj pridejo šele v rehabilitacijski usmeritvi lahko do izraza strokovno znanje, tehnične sposobnosti, osebnostne la-

stnosti in delovna prizadevnost strokovnih delavcev. Vsaj delni uspehi pri rehabilitaciji obsojencev bi bili lahko spodbuda za nadaljnja prizadevanja pri delu z obsojenci.

GRAF 10: DRUŽBENO VZDUŠJE V ZAVODIH – VZDRŽEVANJE REDA – DELAVCI

Iz grafikona 10 je razvidno, da sta po stališčih DELAVCEV v vzdrževanje reda najbolj usmerjena odprta oddelka na Igu in v Slovenski vasi, ta usmeritev je visoka tudi v Radečah, najmanjša pa je v zavodu v Ljubljani. Koliko nadzora zahtevajo obsojenci glede na njihove kriminološke, osebnostne in socialne okoliščine, je odvisno tudi od razporejanja obsojencev v zavode. Vprašanje je, ali potrebujejo obsojenci v odprtih oddelkih večjo skrb za vzdrževanje reda kot v zaprtem zavodu za najbolj nevarne obsojence na Dobu. Red in organizacija zavoda sta osnova za delovanje tako nadzorstveno kot rehabilitacijsko usmerjenih zavodov.

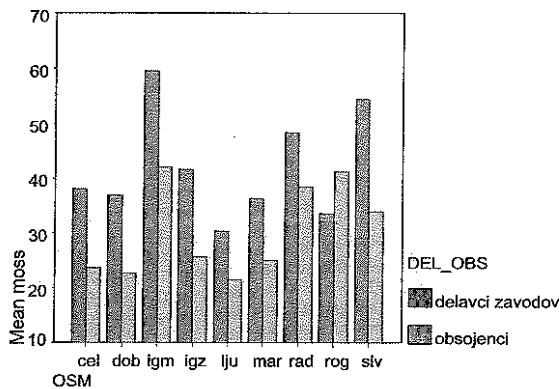
3.3 Razlike med delavci in obsojenci v doživljanju družbenega vzdušja v zavodih/oddelkih leta 2000

Iz table 5 in grafikona 11 je razvidno, da so delavci bolj zadovoljni z družbenim vzdušjem kot obsojenci v vseh zavodih razen v odprtem oddelku na Rogozi. Največja razlika v doživljanju vzdušja med delavci in obsojenci je v odprtem oddelku v Slovenski vasi (-20.5), najmanjša pa v odprtem oddelku na Rogozi (+7.6). Čim manjša je razlika v doživljanju družbenega vzdušja med delavci in obsojenci, bolj deluje zavod kot psihosocialna celota in bolj se lahko izvajajo delovni programi zavoda z obsojenci. V nadzorstveno usmerjenem zavodu so vsa tretmanska prizadevanja brez učinka, saj prevladuje subkultura obsojencev, ki zavira prizadevanja delavcev. Iz table 5 je razvidno, da se po doseženem rangju skladajo rezultati, ki so jih dosegli delavci in obsojenci v odprtem oddelku na Igu (rang 1), v Prevzgojnem domu v Radečah (rang 3) in v zavodu v Ljubljani (rang 9), v drugih zavodih pa so večje razlike v doseženem rangju. Največja razlika je v odprtem oddelku na Rogozi, kjer so delavci dosegli nizek rezultat med zavodi (rang 8), obsojenci pa visokega (rang 2). Glede skladnosti doživljanja vzdušja med delavci in obsojenci je najbolj problematičen odprti oddelek na Rogozi, kjer bodo morali poiskati razloge za različno doživljanje družbenega vzdušja in razjasniti strokovna vprašanja o namenih delovanja tega oddelka.

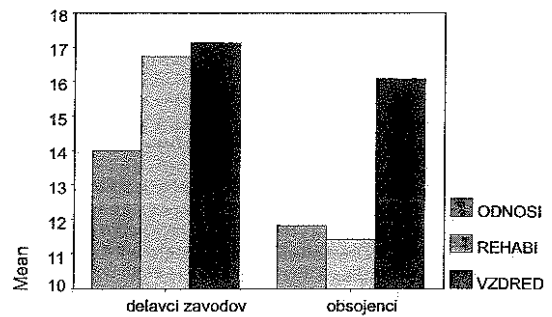
Tabela 5: Primerjava celovitega družbenega vzdušja (Moosov vprašalnik) v zavodih za prestopanje kazni zapora in v Prevezgojnem domu v Radečah – **DELAVCI IN OBSOJENCI LETA 2000**

Zavod	Delavci		Obsojenci		Razlika delavci-obsojenci
	rezultat	rang	rezultat	rang	
CEL	38.0	5	23.7	7	- 14.3
DOB	36.9	6	22.6	8	- 14.3
IGM	59.5	1	42.1	1	- 17.4
IGZ	41.6	4	25.7	5	- 15.9
LJU	30.3	9	21.6	9	- 8.9
MAR	36.2	7	25.0	6	- 11.2
ROG	33.5	8	41.1	2	+ 7.6
SLV	54.3	2	33.8	4	- 20.5
RAD	48.3	3	38.4	3	- 9.9
VSI ZAVODI	38.5		26.7		

GRAF 11: DRUŽBENO VZDUŠJE V ZAVODIH – DELAVCI IN OBSOJENCI LETA 2000

GRAF 12: DRUŽBENO VZDUŠJE V ZAVODIH – ODNOSI REHABILITACIJA IN VZDRŽEVANJE REDA

V tabeli 6 in grafikonu 12 so prikazane razlike med delavci in obsojenci v doživljanju celovitega družbenega vzdušja ter usmeritev v odnose, rehabilitacijo in vzdrževanje reda v zavodih. V večini zavodov so med delavci in obsojenci majhne razlike v oceni posameznih usmeritev zavoda. Na podlagi prikazanih rezultatov se lahko vsak zavod odloči, za katero usmeritev si bo prizadeval v prihodnje, da bi izboljšali družbeno vzdušje. Pri tem je vseeno, kje začnejo delavci z izboljš-

ševanjem družbenega vzdušja, morajo pa se zavedati, da je družbeno vzdušje posledica njihovega strokovnega dela in stališč ter ravnanja z obsojenci, zato se vzdušje ne bo nikoli spremenilo samo od sebe. S spreminjanjem vzdušja morajo začeti delavci, ker imajo za to strokovno znanje, tehnično usposobljenost in je to njihova dolžnost, saj so plačani za svoje strokovno delo. Med delavci in obsojenci so največje razlike v oceni rehabilitacijske usmeritve (razlika 5,28), manjša razlika je v oceni odnosov (2,15) in najmanjša v oceni vzdrževanja reda in organizacije v zavodih (1,02).

Tabela 6: Glavne smeri celovitega družbenega vzdušja v zavodih (Moosov vprašalnik) – **RAZLIKE MED DELAVCI IN OBSOJENCI LETA 2000**

ZAVOD	ODNOSI DELAVCI – OBSOJENCI ANG + POM + OIZ					REHABILITACIJSKA USMERITEV AVT + PUS + ROP					VZDRŽEVANJE REDA V ZAVODU ROR + JAS + NAD				
	DELAVCI		OBSOJENCI		RAZ- LIKA	DELAVCI		OBSOJENCI		RAZ- LIKA	DELAVCI		OBSOJENCI		RAZ- LIKA
	vred- nost	rang	vred- nost	rang		vred- nost	rang	vred- nost	rang		vred- nost	rang	vred- nost	rang	
CEL	13,60	6	10,76	7	2,84	17,40	5	10,64	6	6,76	16,86	6	15,52	6	1,34
DOB	13,27	7	10,34	9	2,93	16,01	6	10,34	7	5,67	16,81	7	15,17	8	1,64
IGM	24,88	1	17,50	1	7,38	22,06	1	15,88	2	6,12	22,63	1	20,31	2	2,32
IGZ	15,50	4	11,05	6	4,45	18,25	4	12,52	5	5,73	18,38	4	15,67	5	2,71
LJU	10,68	9	11,55	5	-0,87	13,90	9	8,91	9	4,99	14,37	9	14,08	9	0,29
MAR	12,80	8	10,59	8	2,21	15,50	7	10,27	8	5,23	16,30	8	15,48	7	0,82
ROG	14,13	5	17,12	2	-2,99	14,75	8	15,59	3	-0,84	16,88	5	20,47	1	-3,59
SLV	21,22	2	13,73	4	7,49	21,11	2	14,58	4	6,53	22,22	2	18,65	3	3,57
RAD	17,31	3	15,17	3	2,14	20,66	3	16,33	1	4,33	19,83	3	18,28	4	1,55
SKUPAJ	13,99		11,84		2,15	16,72		11,44		5,28	17,12		16,10		1,02

3.4 PRIMERJAVA DRUŽBENEGA VZDUŠJA V ZAVODIH LETA 1980, 1985, 1995 in 2000

3.4.1 Spremembe družbenega vzdušja od leta 1980–2000 – OBSOJENCI

Tabela 7: Družbeno vzdušje v letih 1980, 1985, 1995 in 2000 – primerjava med posameznimi leti – OBSOJENCI

ZAVOD	LETO	POSAMEZNE SESTAVINE DRUŽBENEGA VZDUŠJA V ZAVODU										ŠTEVILO ANKETIR. OBSOJEN.
		ANG	POM	OIZ	AVT	PUS	ROP	ROR	JAS	NAD	M	
CELJE	1980	5.0	3.6	3.0	3.6	4.4	3.4	3.6	3.8	5.8	24.8	30
	1985	4.5	3.6	3.5	3.6	5.1	3.7	3.6	3.2	6.3	24.6	44
	1995	5.4	4.1	5.2	5.4	5.1	3.8	4.7	6.4	5.1	35.1	14
	2000	3.7	4.0	3.0	2.8	4.1	3.8	5.0	3.9	6.6	23.7	25
	SPREMEMBA 1980–85	–	0	+	0	+	+	0	–	–	–	
SPREMEMBA 1985–95	+	+	+	+	0	+	+	+	+	+		
SPREMEMBA 1995–00	–	–	–	–	–	0	+	–	–	–		
SPREMEMBA 1980–00	–	+	0	–	–	+	+	+	–	–		
DOB	1980	4.2	2.7	3.0	3.4	4.2	3.3	3.9	3.6	6.4	21.8	102
	1985	4.3	3.5	3.7	4.2	4.6	3.5	4.8	4.5	6.4	26.7	212
	1995	4.7	4.3	4.7	4.8	4.8	3.9	4.8	6.3	4.5	33.7	57
	2000	3.4	4.1	2.9	3.1	3.9	3.4	4.1	4.4	6.6	22.6	155
	SPREMEMBA 1980–85	+	+	+	+	+	+	+	+	0	+	
SPREMEMBA 1985–95	+	+	+	+	+	+	0	+	+	+		
SPREMEMBA 1995–00	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–		
SPREMEMBA 1980–00	–	+	–	–	–	+	+	+	–	+		
IG–MOSKI	1995	7.4	5.8	5.5	5.2	5.2	5.2	4.2	5.5	4.5	39.5	13
	2000	6.3	6.2	5.1	5.5	5.3	5.1	7.0	7.5	5.8	42.1	16
	SPREMEMBA 1995–00	–	+	–	+	+	–	+	+	–	+	
IG–ZENSKE	1980	6.8	8.0	6.2	7.7	8.0	6.1	7.7	8.2	3.7	55.4	26
	1985	6.2	7.1	6.3	7.5	7.1	6.0	7.2	8.6	3.7	52.5	30
	1995	5.4	5.0	4.5	5.2	5.2	4.7	4.3	5.6	5.5	34.4	12
	2000	3.9	3.8	3.4	3.9	4.5	4.1	4.7	4.2	6.8	25.7	21
	SPREMEMBA 1980–85	–	–	+	–	–	–	–	+	0	–	
SPREMEMBA 1985–95	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–		
SPREMEMBA 1995–00	–	–	–	–	–	–	+	–	–	–		
SPREMEMBA 1980–00	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–		
LJUBLJANA	1980	4.7	3.5	3.0	3.8	4.2	3.2	4.6	3.8	6.1	24.9	34
	1985	4.1	3.2	3.1	3.4	3.7	3.1	4.7	3.9	6.2	22.9	52
	1995	4.9	3.6	4.3	4.3	4.4	3.4	4.7	5.6	5.0	30.3	44
	2000	3.6	3.3	4.7	2.5	3.3	3.2	4.1	3.5	6.5	21.6	53
	SPREMEMBA 1980–85	–	–	+	–	–	–	+	+	–	–	
SPREMEMBA 1985–95	+	+	+	+	+	+	0	+	+	+		
SPREMEMBA 1995–00	–	–	+	–	–	–	–	–	–	–		
SPREMEMBA 1980–00	–	–	+	–	–	0	–	–	–	–		
MARIBOR	1980	5.0	3.7	3.6	4.4	4.8	3.9	5.0	4.3	6.3	28.6	31
	1985	4.5	3.4	3.1	3.6	4.6	3.8	4.3	4.2	6.0	25.3	41
	1995	5.7	3.8	5.0	5.1	6.0	4.7	4.8	5.6	5.3	35.5	13
	2000	3.7	3.8	3.2	3.3	3.9	3.1	4.5	5.3	5.7	25.0	63
	SPREMEMBA 1980–85	–	–	–	–	–	–	–	–	+	–	
SPREMEMBA 1985–95	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+		
SPREMEMBA 1995–00	–	0	–	–	–	–	–	–	–	–		
SPREMEMBA 1980–00	–	+	–	–	–	–	–	+	–	–		
ROGOŽA	1980	6.2	4.8	3.5	4.9	5.0	4.1	6.0	5.5	6.3	34.3	47
	1985	5.0	4.1	3.3	5.2	3.6	3.7	4.5	4.2	5.5	28.0	31
	1995	6.0	5.7	5.6	5.0	6.2	5.3	4.2	6.3	5.5	38.9	14
	2000	6.4	5.7	5.0	5.6	5.1	4.9	7.5	7.0	6.0	41.1	32
	SPREMEMBA 1980–85	–	–	–	+	–	–	–	–	+	–	
SPREMEMBA 1985–95	+	+	+	–	+	+	–	+	0	+		
SPREMEMBA 1995–00	+	0	–	+	–	–	+	+	–	+		
SPREMEMBA 1980–00	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+		
SLOV. VAS	1980	4.5	2.7	3.1	3.3	4.3	3.1	3.8	3.6	6.2	22.0	60
	1995	4.9	4.9	4.9	5.2	4.8	4.6	4.6	5.7	5.4	34.3	18
	2000	4.9	5.0	3.9	5.0	5.2	4.3	6.3	5.8	6.6	33.8	26
	SPREMEMBA 1980–95	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	
	SPREMEMBA 1995–00	0	+	–	–	+	–	+	+	–	–	
SPREMEMBA 1980–00	+	+	+	+	+	+	+	+	–	+		

ZAVOD	LETO	POSAMEZNE SESTAVINE DRUŽBENEGA VZDUŠJA V ZAVODU										ŠTEVILO ANKETIR. OBSOJEN.
		ANG	POM	OIZ	AVT	PUS	ROP	ROR	JAS	NAD	M	
RADEČE	1985	4.6	4.3	3.7	4.0	5.8	4.3	4.6	4.3	6.0	29.8	48
	1995	5.5	5.5	5.9	4.7	6.2	4.4	4.9	5.7	5.6	37.2	14
	2000	5.9	5.7	3.6	4.4	7.1	4.8	5.8	6.8	5.7	38.4	18
SPREMEMBA	1985-95	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	
SPREMEMBA	1995-00	+	+	-	-	+	+	+	+	-	+	
SPREMEMBA	1985-00	+	+	-	+	+	+	+	+	+	+	

* Vir:

1980: Izvrševanje kazni zapora v odprtih in polodprtih kazenskih poboljševalnih zavodih SRS. Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani, Ljubljana 1982.

1985: Problematika penološkega obravnavanja mlad. in mlajših polnoletnih obsojencev v SRS. Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani, Ljubljana 1985.

1995: Družbeno vzdušje v zavodih za prestajanje kazni zapora v Republiki Sloveniji. Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani, Ljubljana 1995.

Družbeno vzdušje v zavodih se s časom spreminja. Spremembe so odvisne od stališč, osebnostnih značilnosti ter vedenja in doživljanja delavcev in obsojencev. Na družbeno vzdušje vplivajo delavci in obsojenci. Pri tem imajo delavci možnost, da oblikujejo družbeno vzdušje, ki najbolj ustreza nevarnosti obsojencev in odprtosti zavoda. V Sloveniji je bilo merjeno družbeno vzdušje v zavodih za prestajanje kazni zapora in v Prevezgojnem domu v Radečah v letih 1980, 1985, 1995 in 2000, zato je mogoče primerjati rezultate meritev in oceniti spremembe v posameznih zavodih. Vsa štiri merjenja je opravil isti raziskovalec Inštituta za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani s podobno metodologijo, kar še posebej omogoča primerjavo doseženih rezultatov.

Iz tabele 7 je razvidno:

- leta 1980 je bilo **najbolj ugodno** družbeno vzdušje v zavodu za obsojenke na Igu (55,4), **najmanj ugodno** pa v zavodu na Dobu (21,8);
- leta 1985 je bilo **najbolj ugodno** družbeno vzdušje v zavodu za obsojenke na Igu (52,5), **najmanj ugodno** pa v zavodu v Ljubljani (22,9);
- od leta 1980-1985 se je **izboljšalo** družbeno vzdušje v zavodu na Dobu, **poslabšalo** pa se je v zavodih v Celju, v Ljubljani, v Mariboru, na Igu-ženske in v odprtem oddelku na Rogozi;
- leta 1995 je bilo **najbolj ugodno** družbeno vzdušje v Odprtem oddelku na Igu (39,5), **najmanj ugodno** pa v zavodu v Ljubljani (30,3);
- od leta 1985-1995 se je družbeno vzdušje **izboljšalo** v zavodih in oddelkih v Celju, na Dobu, v Ljubljani, v Mariboru, na Rogozi in v Prevezgojnem domu v Radečah, **poslabšalo** pa se je v zavodu za obsojenke na Igu;
- leta 2000 so obsojenci doživljali **najbolj ugodno družbeno vzdušje** v odprtem oddelku na Igu (42,1), **najmanj ugodno** pa v Ljubljani (21,6);

- od leta 1995-2000 se je **izboljšalo** družbeno vzdušje v odprtih oddelkih na Igu in na Rogozi ter v Prevezgojnem domu v Radečah, **poslabšalo** pa se je v zavodih v Celju, na Dobu, na Igu-ženske, v Ljubljani, v Mariboru in v odprtem oddelku v Slovenski vasi;

- od leta 1980-2000 se je **izboljšalo** družbeno vzdušje v zavodu na Dobu ter v odprtih oddelkih na Rogozi in v Slovenski vasi, **poslabšalo** pa se je v zavodih v Celju, na Igu - ženske, v Ljubljani in v Mariboru, od leta 1985-2000 se je **izboljšalo** vzdušje tudi v Prevezgojnem domu v Radečah. V vsem času od leta 1980-2000 se je družbeno vzdušje **nenehno slabšalo** samo v zavodu za obsojenke na Igu, medtem ko se je v zavodih Celje, Dob, Ljubljana, Maribor in Rogoza družbeno vzdušje v tem obdobju enkrat **izboljšalo**, drugič pa **poslabšalo**. V zavodu na Igu so obsojenke leta 1980 dosegle rezultat 55,4, leta 1985 52,5, leta 1995 34,4 in leta 2000 samo še 25,7, kar pomeni za 53,6 % slabše družbeno vzdušje. Ali je bila ocena leta 1980 **previsoka** ali pa je ocena leta 2000 **prenizka**, je strokovno vprašanje, odgovor nanj pa je odvisen od številnih dejavnikov. Verjetno pa so se v tem času manj spremenila stališča obsojenk, bolj pa stališča delavcev zavoda o vodenju in organizaciji zavoda ter ravnanju z obsojenkami.

Primerjava družbenega vzdušja od leta 1980-2000 kaže, da se nenehno povečuje nadzorstvo nad obsojenci ter da se vedno bolj poudarjata red in organizacija ter jasnost pravil vedenja. S tem postajajo zavodi za prestajanje kazni zapora vedno bolj klasične nadzorstvene (totalne) ustanove. Vprašanje je, ali je pretežno nadzorstvena usmeritev posledica samo stališč vodij zavodov ali pa je to dogovorjena politika izvrševanja zaporne kazni, ki jo oblikuje in skrbi za njeno izvajanje Ministrstvo za pravosodje prek Uprave za izvrševanje kazenskih sankcij. Temeljno vprašanje pa je, ali je tudi stvarna potreba po povečevanju nadzora v zavodih glede na družbeno nevarnost obsojencev v Sloveniji.

3.4.2 Spremembe družbenega vzdušja od leta 1980–2000 – DELAVCI

Tabela 8: Družbeno vzdušje v letih 1980, 1985, 1995 in 2000 – DELAVCI*

ZAVOD	LETO	POSAMEZNE SESTAVINE DRUŽBENEGA VZDUŠJA V ZAVODU										ŠTEVILO ANKETIR. DELAVCEV
		ANG	POM	OIZ	AVT	PUS	ROP	ROR	JAS	NAD	M	
CELJE	1980	6.4	7.3	6.6	6.7	7.8	6.6	5.2	6.5	3.5	50.0	36
	1985	4.9	7.4	5.4	5.9	7.4	6.2	3.6	5.7	3.6	42.8	58
	1995	4.7	7.1	5.8	6.2	7.1	6.7	5.2	7.1	3.4	46.4	55
	2000	3.1	5.5	5.0	5.4	6.0	6.0	5.5	6.4	4.9	38.0	43
	SPREMEMBA 1980–85	–	+	–	–	–	–	–	–	–	–	–
SPREMEMBA 1985–95	–	–	+	+	–	+	+	+	+	+	–	
SPREMEMBA 1995–00	–	–	–	–	–	–	–	+	–	–	–	
SPREMEMBA 1980–00	–	–	–	–	–	–	–	+	–	–	–	
DOB	1980	5.6	6.1	5.3	6.3	7.8	6.2	6.1	6.7	4.6	45.6	111
	1985	4.6	6.1	5.3	6.5	6.6	5.6	5.3	6.3	4.2	42.1	86
	1995	4.3	5.7	4.8	5.6	6.0	5.7	5.8	6.7	4.5	40.1	73
	2000	3.7	5.4	4.2	5.1	5.7	5.2	5.6	6.6	4.6	36.9	96
	SPREMEMBA 1980–85	–	0	0	+	–	–	–	–	+	–	–
SPREMEMBA 1985–95	–	–	–	–	–	+	+	+	–	–	–	
SPREMEMBA 1995–00	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	
SPREMEMBA 1980–00	–	–	–	–	–	–	–	–	–	0	–	
IG–MOŠKI	1995	6.4	7.6	6.0	6.1	6.1	7.0	7.0	7.7	4.6	49.4	7
	2000	8.5	9.1	7.3	6.9	7.0	8.1	8.8	8.9	5.0	59.5	8
	SPREMEMBA 1995–00	–	+	+	–	+	+	–	+	+	–	+
IG–ŽENSKE	1980	7.6	8.8	6.9	8.1	8.3	7.1	8.1	7.6	2.5	61.2	26
	1985	7.4	9.1	7.3	7.8	8.3	6.8	7.7	7.7	2.3	59.8	19
	1995	5.5	7.8	6.1	6.9	6.9	7.2	7.0	7.4	2.9	51.9	22
	2000	4.9	5.6	4.9	5.6	6.3	6.4	6.1	7.0	5.3	41.6	16
	SPREMEMBA 1980–85	–	+	+	–	0	–	–	+	+	–	–
SPREMEMBA 1985–95	–	–	–	–	–	+	–	–	–	–	–	
SPREMEMBA 1995–00	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	
SPREMEMBA 1980–00	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	
LJUBLJANA	1980	4.7	6.0	5.0	6.4	6.1	5.6	5.1	5.6	3.9	40.8	48
	1985	3.6	5.3	4.6	5.6	5.2	5.0	3.9	4.8	3.8	34.2	57
	1995	3.8	5.5	4.4	5.2	4.9	5.7	5.5	6.4	5.1	36.2	51
	2000	2.6	4.4	3.7	5.1	4.2	4.6	4.7	5.3	4.3	30.3	41
	SPREMEMBA 1980–85	–	–	–	–	–	–	–	–	+	–	–
SPREMEMBA 1985–95	+	+	–	–	–	+	+	+	–	+	–	
SPREMEMBA 1995–00	–	–	–	–	–	–	–	–	+	–	–	
SPREMEMBA 1980–00	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	
MARIBOR	1980	7.2	7.9	5.9	7.2	7.6	6.7	8.0	7.5	4.5	53.8	56
	1985	5.8	7.3	5.4	6.3	7.1	6.8	6.1	6.0	4.2	46.5	47
	1995	4.1	5.4	4.2	5.5	5.7	5.8	5.6	6.5	4.5	38.4	60
	2000	3.7	5.0	4.2	5.4	4.9	5.2	5.7	6.4	4.2	36.2	60
	SPREMEMBA 1980–85	–	–	–	–	–	+	–	–	+	–	–
SPREMEMBA 1985–95	–	–	–	–	–	–	–	+	–	–	–	
SPREMEMBA 1995–00	–	–	0	–	–	–	+	–	+	–	–	
SPREMEMBA 1980–00	–	–	–	–	–	–	–	–	+	–	–	
ROGOZA	1980	7.2	8.6	7.1	7.4	7.8	7.2	7.3	8.2	3.1	57.9	15
	1985	5.5	7.1	6.5	7.3	7.1	6.9	4.3	7.3	2.3	49.8	16
	1995	5.1	7.5	6.7	6.5	6.1	6.6	7.9	8.3	3.7	51.1	15
	2000	4.0	6.3	3.9	5.0	5.5	4.3	5.5	5.3	6.1	33.5	8
	SPREMEMBA 1980–85	–	–	–	–	–	–	–	–	+	–	–
SPREMEMBA 1985–95	–	+	+	–	–	–	+	+	–	+	–	
SPREMEMBA 1995–00	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	
SPREMEMBA 1980–00	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	
SLOV. VAS	1980	4.6	7.8	5.2	8.0	7.3	7.1	6.1	8.1	4.1	48.9	6
	1995	5.5	7.5	5.9	7.2	7.7	6.5	6.3	7.8	4.5	50.0	11
	2000	6.4	8.2	6.6	7.0	7.9	6.2	8.3	8.8	5.1	54.4	9
	SPREMEMBA 1980–95	+	–	+	–	+	–	+	–	–	+	–
	SPREMEMBA 1995–00	+	+	+	–	+	–	+	+	–	+	–
SPREMEMBA 1980–00	+	+	+	–	+	–	+	+	–	+	–	

ZAVOD	LETO	POSAMEZNE SESTAVINE DRUŽBENEGA VZDUŠJA V ZAVODU										ŠTEVILO ANKETIR. DELAVCEV
		ANG	POM	OIZ	AVT	PUS	ROP	ROR	JAS	NAD	M	
RADEČE	1985	6.6	8.1	6.3	7.2	8.3	7.3	6.2	8.1	4.4	53.7	55
	1995	6.2	7.8	5.5	6.5	7.4	7.0	6.4	8.0	3.7	51.1	42
	2000	4.2	7.7	5.4	6.1	8.0	6.5	6.8	8.3	4.8	48.3	35
SPREMEMBA	1985-95	-	-	-	-	-	-	+	-	+	-	-
SPREMEMBA	1995-00	-	-	-	-	+	-	+	+	-	-	-
SPREMEMBA	1985-00	-	-	-	-	-	-	+	+	-	-	-

* Vir:

1980: Izvrševanje kazni zapora v odprtih in polodprtih kazenskih popoljševalnih zavodih SRS. Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani, Ljubljana 1982.

1985: Problematika penološkega obravnavanja mlad. in mlajših polnoletnih obsojencev v SRS. Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani, Ljubljana 1985.

1995: Družbeno vzdušje v zavodih za prestajanje kazni zapora v Republiki Sloveniji. Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani, Ljubljana 1995.

Iz **tabele 8** je razvidno:

- leta 1980 je bilo po stališčih delavcev **najbolj ugodno** družbeno vzdušje v zavodu za obsojenke na Igu (61,2), najmanj ugodno pa v zavodu v Ljubljani (40,8);
- leta 1985 je bilo **najbolj ugodno** družbeno vzdušje v zavodu za obsojenke na Igu (59,8), najmanj ugodno pa v zavodu v Ljubljani (34,2);
- od leta 1980 do 1985 se je poslabšalo družbeno vzdušje v zavodih v Celju, na Dobu, v Ljubljani, v Mariboru, na Igu – ženske in na Rogozi;
- leta 1995 je bilo **najbolj ugodno** družbeno vzdušje v odprtem Odprtem oddelku na Hotemežu (53,2), **najmanj ugodno** pa v zavodu v Ljubljani (36,2);
- od leta 1985 do 1995 se je družbeno vzdušje **izboljšalo** v zavodih v Celju in v Ljubljani ter v odprtem oddelku na Rogozi, **poslabšalo** pa se je v zavodih na Dobu, v Mariboru, na Igu - ženske in v Radečah;
- leta 2000 je bilo **najbolj ugodno** družbeno vzdušje v odprtem oddelku na Igu, **najmanj ugodno** pa v zavodu v Ljubljani (30,3);
- od leta 1995 do 2000 se je družbeno vzdušje **izboljšalo** v odprtih oddelkih na Igu in v Slovenski vasi, **poslabšalo** pa se je v zavodih v Celju, na Dobu, v Ljubljani, v Mariboru, na Igu - ženske, v odprtem oddelku na Rogozi in v Prevzgojnim domu v Radečah;
- od leta 1980-2000 se je družbeno vzdušje **izboljšalo** samo v polodprtem oz. odprtem oddelku v Slovenski vasi, **poslabšalo** pa se je v zavodih v Celju, na Dobu, v Ljubljani, v Mariboru, na Igu-obsojenke, v odprtem oddelku na Rogozi in v Radečah. V vsem obdobju od leta 1980 do 2000 se je družbeno vzdušje **nenehno slabšalo** v zavodih na Dobu, v Mariboru, na Igu (ženske) in v Prevzgojnim domu v Radečah, v zavodih v Celju, v Ljubljani in na Rogozi pa se je v tem času

enkrat **izboljšalo** drugič pa **poslabšalo**. Samo v polodprtem oz. odprtem oddelku v Slovenski vasi se je družbeno vzdušje ob meritvah v letih 1980, 1995 in 2000 **izboljševalo**.

4. Sklepno razmišljanje o družbenem vzdušju v zavodih v letih 1980, 1985, 1995 in 2000

Primerjava med družbenim vzdušjem v letih 1980, 1985, 1995 in 2000 je le relativnega značaja glede izboljšanja oziroma poslabšanja vzdušja med posameznimi meritvami, saj je pri tem zanemarljiv absolutni rezultat, ki so ga dosegli delavci zavodov ob posameznih meritvah. Primerjave imajo samo relativen pomen dokler ni znano, kakšno družbeno vzdušje najbolj ustreza posameznemu zavodu in ali npr. ugotovljena razlika med vzdušjem v zavodu v Ljubljani in na Igu – ženske ustreza zamišljenemu družbenemu vzdušju, oziroma kateri zavod ima premalo ugodno vzdušje glede na teoretično pričakovanje, kakšna razlika ustreza primerjanima zavodoma. V mednarodnih aktih in v slovenski zakonodaji so za ravnanje z obsojenci le temeljna načela in priporočila, vse drugo je odvisno od delavcev in njihovih stališč o kaznovanju in izvrševanju zaporne kazni.

Koliko so ugotovljeni slabši rezultati družbenega vzdušja ob meritvah v letih 1985, 1995 in 2000 v primerjavi z letom 1980 posledica sprememb v rehabilitacijski oz. nadzorstveni usmeritvi zavodov oz. katere druge okoliščine so vplivale na družbeno vzdušje, samo iz prikazanih podatkov ni mogoče ugotoviti. Ker se od leta 1978 do 2000 v Sloveniji ni spremenil zakon o izvrševanju kazenskih sankcij, sprememba zakonodaje ni mogla vplivati na spreminjanje družbenega vzdušja. Koliko je na družbeno vzdušje vplivala demokratizacija v družbi in večja različnost pogledov delavcev na namene izvrševanja kazni zapora in s tem bolj realen odnos do socioterapevtske (rehabilitacijske) doktrine – je bolj stvar osebne ocene kot dokazanih dejstev. Očitno je bilo vzdušje leta 1980 **preveč idealno**, da bi se lahko ohranilo daljše

obdobje. S tega vidika tudi slabše vzdušje v letih 1985, 1995 in 2000 ni s strokovnega stališča kritično, saj je treba upoštevati, da morda prav doseženo vzdušje leta 2000 najbolj ustreza namenom kaznovanja in izvrševanja kazni zapora. Iz ugotovljenega vzdušja ni mogoče ocenjevati kakovosti dela zavodov oz. pričakovanih rezultatov izvrševanja kazni zapora. Na podlagi ugotovljenega družbenega vzdušja tudi ni mogoče siliti zavodov v rehabilitacijsko oz. v kaznovalno-nadzorstveno usmeritev pri obravnavanju obsojencev, saj ni znano, kakšne rezultate daje ena ali druga usmeritev. Gotovo pa poslabšanje družbenega vzdušja v opazovanem obdobju 20 let ne more biti povezano samo z objektivnimi, temveč tudi s subjektivnimi dejavniki pri delavcih in obsojencih. V opazovanem obdobju se je v zavodih izboljšal nastanitveni in sanitarno-higienski standard obsojencev, izboljšale so se delovne razmere in plača delavcev, obsojencem so bile priznane nove pravice in ugodnosti, pravice obsojencev je pričel nadzorovati Varuh človekovih pravic, v Sloveniji je po osamosvojitvi leta 1991 nastopila demokratizacija, oblikovana je bila samostojna Uprava za izvrševanje kazenskih sankcij in okrepljen je nadzor nad zavodi za prestajanje kazni zapora. Od leta 1980–2000 so se v vseh zavodih zamenjali upravniki in vodilni delavci, v zavode so prihajali novi strokovni delavci, številni delavci zavodov so končali višje in visoke šole in Slovenija se je hitro prilagajala evropskim standardom izvrševanja kazni zapora po evropskih zaporskih pravilih ter mednarodnih deklaracijah in konvencijah ter priporočilih Sveta Evrope.

Ob prikazih družbenega vzdušja se ne sme pozabiti, da je bilo obdobje po letu 1980 »zlata« doba slovenske socioterapevtske usmeritve v obravnavanju obsojencev. Ta usmeritev je imela številne pozitivne učinke na obravnavanje obsojencev in je prispevala k ugodnemu družbenemu vzdušju v zavodih. Očitno so določene meje demokratizacije odnosov v

zavodih za izvrševanje kazni zapora nujne. Odnosov med delavci in obsojenci ni mogoče določati s pošiljanjem »okrožnic« v zavode o koristnosti socioterapevtske usmeritve, zato takratna prizadevanja niso mogla imeti trajnejšega učinka na dogajanje v zavodih za izvrševanje kazni zapora. Če je penologija strokovna disciplina, njeno uveljavljanje ne sme biti odvisno od dobre volje posameznih vodilnih delavcev zavodov za prestajanje kazni zapora, saj politike izvrševanja kazni zapora ni mogoče voditi samo na podlagi čustvene pripadnosti strokovnih delavcev določeni ideologiji. Obsojencev ne zanima penološka teorija in pripadnost delavcev tej ali oni ideologiji, temveč le praktično ravnanje delavcev z njimi v življenjskih položajih od prvega do zadnjega dne prestajanje kazni zapora.

LITERATURA

1. Jones, H. et al. (1977). *Open prisons*. London, Routledge and Kegan.
2. Moos, R. H. (1968). The assesement of the social climates of correctional institutions. *The Journal of Research in Crime and Delinquency*. 5/2, s. 174–188.
3. Moos, R. H. (1968). Differential Effects of the Social Climate of Correctional Institutions. *Journal of Research in Crime and Delinquency*. 5/2. s. 71–82.
4. Toch, H. (1978). Social Climate and Prison Violence. *Federal Probation*. 42/4, s. 21–25.
5. Trstenjak, A. (1984). *Ekološka psihologija*. Ljubljana, ČGP Delo-Gospodarski vestnik.
6. Wenk, E. A., Moos, R. H. (1972). Social Climates in Prisons. An Attempt to Conceptualize and Measure Environmental Factors in Total Institutions. *Journal of research in Crime and Delinquency*. 9/2. s.134–148.

Social climate in correctional institutions and in the juvenile institution Radeče

Franc Brinc, L.L.D., Prušnikova 29, 1000 Ljubljana, Slovenia

The social climate in correctional institutions is created by correctional workers and convicts. A favourable social climate is a basis for the wellbeing of convicts and workers and for the successful implementation of prison sentences. The social climate was measured in 2000 in 8 correctional and in one juvenile institution in Slovenia. For research purposes, the Moos questionnaire (Correctional Institutions Environment Scale – Cies Scale form C), which measures nine dimensions of climate was used. In the examined institutions, questionnaires were completed by 71 to 100 per cent of convicts or institutionalised juveniles (altogether 412) and 67 to 100 per cent of correctional workers (altogether 335). Answers were processed by the SPSS program. The purpose of the research was to measure the social climate in 2000 and to compare it with the results of the climate measured in 1980, 1985 and 1995.

In the opinion of convicts and correctional workers, the climate in open correctional institutions is more favourable than in closed ones. Intensive supervision of convicts presents an obstacle to a favourable climate and to the treatment orientation of institutions. The climate is more favourable in rehabilitation-oriented institutions. Assistance to convicts depends more on the personality of correctional workers than on their professional qualifications. A low degree of autonomy of convicts is a strong impediment to the treatment orientation of an institution. Correctional workers consider the maintenance of order and supervision to be the primary task of institutions, while the rehabilitative orientation seems less important for them. In the majority of institutions, a favourable social climate is perceived more by correctional workers than by convicts.

The social climate improved in the 1995 to 2000 period in three and deteriorated in six institutions; and the same applies to the 1980–2000 period. The estimation of the climate was obviously too high in 1980, while in 2000 it seems more realistic. The attitudes of convicts have changed less in the 1980–2000 period than the attitudes of correctional workers, as far as regards the management of institutions and treatment of prisoners. What is equally characteristic for the 1980–2000 period is a constant increase in surveillance of convicts and a growing emphasis on the order and organisation of the institutions. There is a question, however, whether it is actually necessary to increase surveillance in view of the low social dangerousness of crime in Slovenia.

Key words: social climate, correctional institutions, measurement of social climate, convicts, correctional workers, research study, Slovenia

UDC: 343.81 (497.4)